

JUAN NEGRÍN (1892-1956): CIÈNCIA I COMPROMÍS POLÍTIC

Juan Negrín és una figura clau en la història contemporània espanyola, tant per la participació en el govern de la Segona República, com per la tasca científica. La seva biografia resumeix els trets més característics d'una època en la qual la ciència experimental, el progrés i la modernitat van associar-se al compromís polític en un ampli sector de la intel·lectualitat i la ciència espanyola.

■ UNA CULTURA CIENTÍFICA COSMOPOLITA

Nascut a Las Palmas de Gran Canària el 1892 en una família de la burgesia comercial, als catorze anys havia finalitzat el batxillerat i es va traslladar a Alemanya per cursar estudis de medicina a Kiel i Leipzig. L'Institut de Fisiologia de Leipzig era centre de referència de la investigació fisiològica i acollia investigadors de tot el món. Negrín va ser el primer espanyol que s'hi va formar quan Alemanya travessava una etapa de gran protagonisme internacional i conflicte intern que va abocar a dues guerres mundials i a un declivi de la seva influència científica.

A la Universitat de Leipzig es va formar com a fisiòleg sota el magisteri de Theodor von Brücke i es va doctorar el 1912. Va ser després ajudant numerari de l'Institut de Fisiologia. A Alemanya va cursar també estudis de química, va contactar amb el socialisme i va contraure matrimoni amb una dona russa. La relació de Negrín amb el socialisme alemany va forjar el seu compromís polític en l'ideari socialista. Militant del PSOE, va ser diputat des de 1931 i va compaginar càrrecs acadèmics i polítics, amb un progressiu allunyament de l'activitat investigadora, encara que mai va abandonar l'ensenyament de la fisiologia. Va ser ministre de la Guerra el 1936 i el 1937, president del govern republicà. La vida científica es va veure desbordada pels esdeveniments polítics.

L'octubre de 1915 va haver d'abandonar Alemanya a causa de la Gran Guerra i va tornar a Las Palmas, després de renunciar a una oferta per ocupar un lloc de *Privatdozent* a Leipzig. Durant aquesta etapa Negrín va iniciar els primers projectes d'investigació i va publicar els primers treballs en revistes especialitzades, gairebé sempre en col·laboració amb el seu mestre Von Brücke. Un dels temes va ser l'estudi de les variacions del contingut cromòfil de les càpsules suprarenals. També va investigar la funció reguladora del sistema nerviós simpàtic i les tècniques d'anàlisi de laboratori, aportant

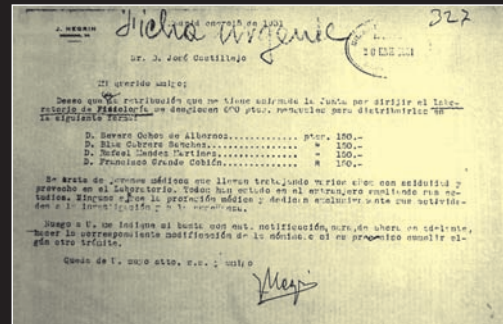
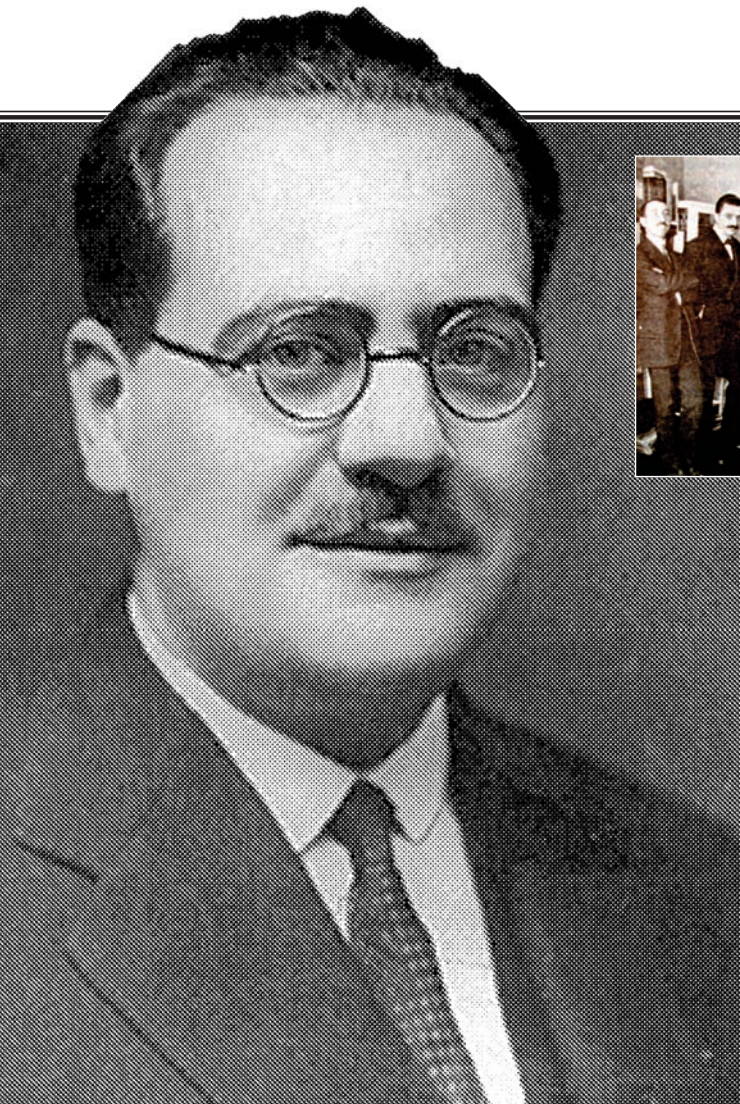
un procediment de microanàlisi per determinar la glucosa en sang. Va traduir també del francès a l'alemany la famosa obra de Charles Richet sobre l'anafilaxia, ja que els seus coneixements de francès, anglès, alemany, italià i rus el feien ideal per a la traducció científica.

■ NEGRÍN DECIDEIX QUEDAR-SE A ESPANYA

Negrín volia contactar amb grups nord-americans i va sol·licitar a la Junta per a l'Ampliació d'Estudis (JAE) una pensió per a «treballar al laboratori de fisiologia que dirigeix el professor Meltzer al Rockefeller Institute for Medical Research i al laboratori que dirigeix el professor Graham Lusk en la Cornell University, i estudiar amb aquest últim la glucosúria originada per la fluoricina. Perfeccionar també la tècnica quirúrgicofisiològica al Rockefeller Institute. Si als sis o vuit mesos pot estimar-se ultimada la recerca a New York, podria passar, prèvia consulta i autorització de la JAE, a la Harvard University, prop de Boston, per treballar amb Cannon i Porter i conèixer pràcticament els mètodes originalíssims, que, segons un fullet de Porter, s'hi segueixen per a l'estudi de la fisiologia.» Es proposava aprofitar la forçosa sortida de Leipzig per aprendre tècniques experimentals en els millors centres americans.

Els seus projectes no es van realitzar perquè la fundació del Laboratori de Fisiologia General (1916) i el seu nomenament com a director li feren renunciar-hi per implicar-se en el desplegament dels laboratoris de la JAE i la Residència d'Estudiants. Les perspectives favorables de l'activitat científica a Espanya i el desig de participar en les reformes socials i polítiques republicanes van inclinar Negrín a instal·lar-se a Madrid. Ni tan sols durant la seva etapa a Leipzig havia perdut el contacte amb l'elit científica espanyola i seguia els treballs del grup fisiològic català d'August Pi Sunyer, amb qui col·laborava en els *Treballs de la Societat Catalana de Biologia*.

Negrín va haver de presentar una segona tesi doctoral per revalidar el títol alemany: una investigació sobre *El to vascular i el mecanisme de l'acció vasotònica de l'esplànic*. L'obra científica iniciada a Leipzig tractava sobre l'activitat de les glàndules suprarenals i la seva relació amb el sistema nerviós central, nucli posterior de la tesi espanyola. Les recerques buscaven aclarir l'existència d'un control neurològic directe dels nivells de glucèmia i determinar el mecanisme de regulació indirecta a través de l'adrenalina en la sang. Investigacions posteriors, inspirades en el

D'esquerra a dreta: Julio Guzmán, el químic Enrique Moles, Juan Negrín i Julián Besteiro, durant una visita a Leipzig (Alemanya), on treballava Negrín, el 1911.

■ L'EXILI

Negrín va abandonar Espanya camí de París el 1939 amb l'esperança de reconstruir el govern republicà en l'exili. Hi va organitzar el Servei d'Evacuació dels Republicans Espanyols. Però l'avanç alemany el va obligar a traslladar-se a Londres, on va compaginar la seva tasca diplomàtica amb la vida científica. En la British Society for the Advance of Science va pronunciar una conferència sobre «Ciència i Govern», en què defensava el compromís polític del científic. Va col·laborar amb J. Haldane en investigacions sobre els efectes de la pressió sobre la supervivència en els submarins i va participar al congrés de la British Physiological Society. En acabar la guerra va tornar a París, però el panorama internacional va trencar tota esperança de retorn. Els últims testimonis de la seva activitat política els trobem a les pàgines del *New York Herald Tribune* l'abril de 1948.

Foren els últims moviments d'un home que va renunciar a la ciència per implicar-se en el projecte polític del socialisme republicà. Va morir a París el 12 de novembre de 1956 als seixanta-quatre anys. Va demanar que la seva tomba no tinguera ni nom ni epitafi. El que fóra ministre i amic personal seu, M. Ansó, va relatar que Negrín havia «rebut sepultura en el vell i històric cementiri parisenc de Père Lachaise, amb resonàncies revolucionàries. No lluny del Mur dels Federats, afusellats per Thiers en la implacable repressió de la Commune de 1871, vam dipositar el fèretre, sense paraules i sense llàgrimes, en una tomba provisional facilitada per la funerària.» Va ser l'anònim final d'un científic que mai va separar ciència, república i progrés.

JOSEP L. BARONA

Catedràtic d'Història de la Ciència, Universitat de València

cèlebre *piqûre glykogènique* de Claude Bernard, li van permetre determinar la regulació del centre glucosúric cerebral sobre la secreció suprarenal a través del sistema nerviós simpàtic central i relacionar la glucosúria amb els nivells d'adrenalina.

Les condicions del Laboratori de Fisiologia General eren precàries. Situat en un petit local en un soterrani, comptava amb una excel·lent biblioteca organitzada pel mateix Negrín, que incloïa revistes i monografies. Tampoc la situació financera era bona i han quedat escrits de Negrín a José Castillejo, secretari de la JAE, sobre dificultats econòmiques i problemes de personal. A l'abril del 1931, Negrín sol·licitava a Castillejo que se li retinguessin 600 pessetes del sou per distribuir-les en mòduls de 150 pessetes als seus joves deixebles Severo Ochoa, Blas Cabrera Sánchez, Rafael Méndez Martínez i Francisco Grande Covián. Els qualificava de «...joves metges que treballen des de fa anys amb assiduïtat i profit en el Laboratori. Tots han estat a l'estranger ampliant els seus estudis. Cap exerceix la professió mèdica i dediquen exclusivament les seves activitats a la investigació i a l'ensenyament.»